

Kirjallisuutta

- Carpenter, P. (2005). *Koulu romanilapsen haasteena – romanilapsi koulun haasteena*. Pro gradu -tutkimus. Oulu: Oulun seudun ammattikorkeakoulu.
- Grönfors, M. (1997). Suomen romaniväestö: unohdettu kulttuuriryhmä. Teoksessa J. Pentikäinen & M. Hiltunen (toim.), *Suomen kulttuurivähemmistöt* (s. 149–152). Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta.
- Opetushallitus (2008). *Romanilapsen kohtaaminen esi- ja alkuopetuksessa*. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus (2010a). *Romanikielen oppimisen tuki. Oma kieli – oma mieli*. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus (2010b). *Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa*. Oppaat ja käsikirjat 2010:5. Helsinki: Opetushallitus.
- Pohjois-Suomen Romanit ry (2004). *Loppuraportti 6/2004*.

9 Saamelaiset

Tausta ja historia

Saamelaiset ovat Euroopassa alkuperäiskansaa ja heitä on yli 65 000 (Lehtola 1997, 8). Suomen alueella saamelaisia on noin 6 400 (Seurujärvi-Kari 1997, 99). Saamelaisten kotiseutukuntia Suomessa ovat Utsjoen, Enontekiön ja Inarin kunnat sekä Sodankylän kunnassa Lapin paliskunta, joka käsittää Vuotson kylän (Magga-Hetta 2003, 64). Helsingissä saamelaisia arvioidaan olevan noin 450 (Seurujärvi-Kari 1997, 100).

Aiemmin yhtenäinen saamelaisalue jakautui vuosisatojen kuluessa Ruotsin, Norjan, Venäjän ja Suomen alueelle. Samalla perinteisille saamelaisalueille levisi uudisasutusta niin sanotusta valtaväestöstä. Saamelaisalueen jakautumisesta aiheutui lukuisia ongelmia, muun muassa poronhoito- ja metsäalueiden sekä vesialueiden jakaminen. (Lehtola 1997, 30–37.) Rajankäynnit ja muu kehitys saamelaisalueilla 1800-luvun lopulla johtivat vanhan saamelaisyhteiskunnan tasapainon särkymiseen. Tilalle tulivat pohjoismaiset valtiot ja niiden toimintamallit, muun muassa kunnanhallinto.

Lehtolan mukaan Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa saamelaiseksi on katsottu henkilö, joka itse pitää itseään saamelaisena ja jolle saame on joko äidinkieli tai vähintään yhden vanhempansa tai isovanhempansa äidinkieli. Nimitys saamelainen on kuitenkin etninen määrite, joka viittaa saamelaisten omaan näkemykseen itsestään alkuperäiskansana ja valtaväestöstä poikkeavan kulttuurin edustajana. Nimityksellä halutaan muun muassa irtisanoutua ulkopuolisten antamasta nimityksestä lapalainen, jonka saamelaiset kokevat loukkaavana. Nimitys syntyi pitkään

alistus- ja sulauttamisprosessin seurauksena, jolloin saamelaisien tavat, kieli ja kulttuuri haluttiin yhtenäistää valtaväestön kulttuuriin. (Lehtola 1997, 8; Magga-Hetta 2003, 64.)

Saamelaiset ryhmitellään nykyään kielen mukaan eikä esimerkiksi maantieteellisesti. Suomessa puhutaan kolmea saamen murretta, pohjois-, inarin- ja koltansaamea. Vuonna 1992 tehdyssä saamelaisvaltuuskunnan selvityksessä ensimmäiseksi opituksi kieleksi ilmoitettiin pohjoissaamen noin 1 800 saamelaista, inarinsaamen noin 400 ja koltansaamen noin 400 vastannutta. Suomen kielen ilmoitti äidinkiellekseen noin 3 000, ja loput noin 800 vastaajaa eivät tienneet äidinkieltään. (Seurujärvi-Kari 1997, 102.)

Saamelaiset osana yhteiskuntaa

Yhteiskunnan muutokset ovat vaikuttaneet myös saamelaisiin. Kiinteä asumismuoto on uudistanut elintapoja ja elinkeinoja. Vanha siidajäjestelmä ja sitä kautta perinteinen saamelaisasutus ja -kulttuuri perustuivat metsästyskulttuuriin ja osaksi turkiskauppaan. Siidat eli lapinkylät olivat taloudellisia ja hallinnollisia yksiköitä, joiden ympärille saamelaisasutus järjestyi. Uudisasukkaiden saapuminen sai saamelaiset muuttamaan uusille alueille tai jäämään paikoilleen, jolloin täytyi asettua alttiiksi uudisasukkaiden taholta tuleville paineille ja sopeutua uuteen taloudelliseen toimintaan. (Pentikäinen 1997, 107–108.) Saamelaisien elintavat eivät nykyisin poikkeaa valtaväestön elintavoista juuri lainkaan, vaan he harjoittavat samoja ammatteja kuin valtaväestökin.

Saamelainen kulttuuri on vuosituhansien saatossa sopeutunut pohjoisiin oloihin. Kaikki meidän kulttuurissamme on käytännön sanelemaa. Siinä ei ole mitään sellaista, joka ei täyttäisi nykyisen modernin yhteiskunnan arvoja. (Isä, opettaja, Lappi)

Teknologia on mahdollistanut yhteydet muualle ja vaikutteiden saamisen ulkopuolelta. Pienistä kyläyhteisöistä on siirrytty kohti yleisiä saa-

melaisuutta, ja saamelaisten etnisiä identiteettiä yhdistäviä tekijöitä on koetettu löytää. Identiteetti ja kansallinen ajattelu kehittyivät hitaasti saamelaisyhteisön hajottua valtiorajojen mukaan eri maihin. Myöskään saamelaisten sisäiset kulttuuriryhmät eivät tunteneet suurta yhteenkuuluvuutta toisinsa. Merkittäväksi identiteetin nostattajaksi muodostui saamelaisten toisen maailmansodan aikainen evakko aika Keski-Pohjanmaalla. Tuolloin eri puolilta saamelaisyhteisöä Keski-Pohjanmaalle tulleet evakot löysivät yhteyden samankaltaisen pukeutumisen, tapojen ja kielen perusteella. (Lehtola 1997, 58.)

Koltasaamelaiset – vähemmistö vähemmistössä

Suomen koltasaamelaisten juuret ovat nykyisen Venäjän puolella, Petsamon alueella. Toisen maailmansodan alettua heidät evakuoitiin Nellimiin ja sieltä Tervolaan. Lapin sodan aikana heidät vietiin Keski-Pohjanmaalle muiden saamelaisten kanssa, ja sodan jälkeen 1944 heidät asutettiin Inarinjärven ympäristöön Sevettijärvelle ja Nellimiin.

Koltien elämä muuttui rajusti verrattuna Petsamon aikaan. Porot olivat jääneet Neuvostoliiton puolelle, joten perinteiset elinkeinot eivät antaneet varmaa toimeentuloa. Koltrakulttuurin jatkuvuudesta on pyritty huolehtimaan erityislaeilla ja -toimenpiteillä, mutta työttömyys on pysynyt korkeana ja koltia onkin siirtynyt runsaasti muun muassa pääkaupunkiseudulle.

Koltia on noin 500. Heidän kulttuurinsa on saanut vaikutteita muun muassa ortodoksisesta uskonnosta ja karjalais-venäläisestä kulttuurista, ja se eroaa muista saamelaisista ja suomalaisista. Kulttuurivaikutteet näkyvät esimerkiksi puvuissa, juhlien vietossa ja tavoissa. Kansantanssit ovat saaneet vaikutteita karjalaisuudesta. Lisäksi koltilla on oma joitun laji – leudd. Ortodoksinen uskonto on juhliseen ollut eräs koltrakulttuuria kiinteä tekijä. Koltrakulttuurin erilaisuus suomalaisen ja muuhun saamelaiskulttuuriin verrattuna aiheutti sotien jälkeisenä aikana myös ongelmia. Koltia haukuttiin ryssiksi tai mustalaisiksi, jos he pukeutuivat kolttapukuihin. Näin tekivät sekä suomalaiset että muut saamelaiset. Koltia syrjittiin, ja lapsiin kohdistui koulukiusaamista ja väkivaltaa, jon-

ka monet opettajat hiljaisesti hyväksyivät. Tavallinen selviytymiskeino oli oman taustan kieltäminen ja samalla identiteetin menettäminen. Tällä hekkellä koltan kieltä ja kulttuuria koetetaan elvyttää, ja erityisesti nuoret koltat haluavat jatkaa perinteitä ja kulttuuria eteenpäin. Myös ortodoksinen uskonto on ollut koltrian yhdistävä tekijä. (Lehtola 1997, 66–67.)

Koltrakulttuurin keskuksena on pidetty Sevetijärveä, jonne rakennettiin uusi koulu vuonna 1990. Tuolloin koltansaamen opetus lisääntyi. Koltan kieltä on voinut opiskella jopa äidinkielenä, vaikka koltankieli on lähinnä vieras kieli niin Sevetissä kuin muissakin Inarin kouluissa. Koltan kielen osaajia on vain vähän, ja kieltä on yritetty elvyttää erilaisten toimintojen avulla, muun muassa kielipesätoiminnan avulla. Se tarkoitusena on ollut tarjota koltankielinen päivähoitopaikka, ja tulokset ovat olleet hyviä. (Lehtola 1997, 66–67.)

Saamelaisten uskonto- ja uskomusperinne

Saamelaisten uskonto- ja uskomusperinettä on tutkittu paljon, ja erilaisten elämäntutkimusten ja virallisten asiakirjojen avulla on saatu paljon tietoa saamelaisten vanhoista uskomuksista ja saamelaisten vanhoista kristillisyydestä. Kuitenkaan saamelaisten esikristillisistä uskomuksista on vaikea esittää luotettavaa tietoa. Saamelaiskulttuuriin on vaikuttanut jo 1200-luvulta lähtien kristillinen kulttuuri sekä lännen etäidän suunnasta, ja esimerkiksi pakanalliset käytännöt ja käsitykset, joita saamelaisilla on ollut, on esimerkiksi varhaisissa oikeudenpöytäkirjoissa esitetty kristinuskon viitekehyksessä. (Pentikäinen 1997, 112.)

Tunnettuja lienevät tarinat seidoista eli pyhiteyistä kulttipaikoista, joita on tunnistettu satoja. Seidat voivat olla epätavallisen muotoisia kiviä tai puita. Seidat liittyvät saamelaisten elinkeinoihin ja elämäntapaan, ja niille uhrattiin erilaisissa tilanteissa, kriisin uhatessa tai esi-isiä muisteltaessa. Seitakultti on säilynyt joillakin alueilla näihin päiviin asti.

Saamelaiskulttuurissa myös ihmisen nimellä on suuri merkitys. Niiden uskotaan olevan läheisessä yhteydessä sieluun ja vaikuttavan myös kohtaloon. Lapselle pyritään antamaan joko jo kuolleiden esivanhempien tai vielä elossa olevan sukulaisten nimi. Taustalla on ajatus siitä, että

nimen mukana lapsi saa sen mahdin, joka nimen aikaisemmalla haltijalla on ollut. Tämä usko sisältää viittrauksen jälleensyntymiseen suvun piirissä. (Pentikäinen 1997, 113–117.) Vainajauksoon kuuluu erilaisia jäänneitä ei-kristillisistä ja kristillisistä elementeistä. Keskeistä uskossa on, että kuolleet ja elävät ihmiset voivat olla jatkuvasti yhteydessä keskenään. (Pentikäinen 1997, 118.)

Saamelaisten uskonto on aikojen kuluessa kuitenkin kristillistynyt. Muun muassa Lars Levi Laestadius vaikutti voimakkaasti saamelaisten pakanaukannon poistamiseen, vaikkakaan hänen julistuksensa ei välttämättä ollut valtakirkon mieleistä ja siten lestadiolaisuus on osaltaan pitänyt yllä esikristillisen uskonnon elementtejä. (Pentikäinen 1997, 120.)

Etnisyys ja kieli identiteetin rakentajana

Etnisyyden määrittelyyn liittyy aina vierauden ja toiseuden merkityksiä. Etnisyys edustaa niitä yhteisiä kulttuurin ominaispiirteitä, joita jollakin tiettyyn elämäntilanteeseen kuuluvalla ihmisryhmällä on. Kun puhutaan etnisistä ryhmistä, usein tarkoitetaan vähemmistöryhmiä. Etnisyyden kriteerinä käytetään usein syntyperää, johon olennaisesti liittyy yhteinen historia. (Viljanen 1994, 143–159.)

Lehtola (1997, 67) nostaa merkittäväksi saamelaisuuden etniseksi ja identiteetin määrittäjäksi kulttuuriyhteyden, joka ylittää valtionraajat. Voimakas tietoisuus yhteisestä alkuperästä on tietoisuutta yhteisestä perinnöstä, johon liittyy kieli. Tärkeitä saamelaisuuden määrittäjiä ovat lisäksi elämäntapa ja perinteiset elinkeinot.

Kieli on tärkein. Siksi olen huolehtinut, että lapseni oppivat saamen kielen. Olen itse ollut heidän ensimmäinen opettajansa kotona, myöhemmissä vaiheissa myös koulussa. Kaikki kolme lastani ovat kaksikielisiä.
(isä, opettaja, Lappi)

Poronhoidon ja muiden luontaislinkeinojen merkityksen vähenyessä saamelaiskulttuuri säilyy, mikäli se pystyy sopeutumaan uuteen, moderniin

yhteiskuntaan. Kielen tulee kehittyä osana muun saamelaisen yhteiskunnan kehitystä. Vahvaäestön mediassa annetaan usein sellainen kuva saamelaisista, että he olisivat kaikki poromiehiä. (isä, opettaja, Lappi)

Saamelainen etninen identiteetti voi kuitenkin määrittää hyvin erilaisia elementteistä, joten yhtä ainoata saamelaisen määrittelyä ei ole olemassa (Aikio 1987, 3). Koska identiteetti on muuttuva ja vuorovaikutussuhteessa ympäristöönsä (Berger & Luckman 1994, 195–196), myös saamelaisten identiteetti on muuttunut nykyaikana. Poronhoitaja Utsjoella tai city-saamelainen Helsingissä voivat yhtä voimakkaasti tuntea olevansa saamelaisia. Sukutausta on keskeinen piirre saamelaisuuden tunnistamisessa. Identiteettikeskusteluun vaikuttavat elinpaikka ja elämäntyyli, samoin vuorovaikutus paikalliseen ja globaaliin yhteisöön. Myös kahteen kulttuuriin kuuluminen tai ei-kuuluminen määrittää identiteettiä. (Erkkilä 2005, 98.)

Saamelaiskulttuuria on yritetty riistää. Matkailuala ja viihdetollisuus ovat luoneet saamelaisista varsin stereotyyppisen kuvan, joka kyseenalaistaa saamelaisia. Tätä voidaan pitää jopa rasistisena tai pilkkantekona (Magga-Hetta 2003, 71).

Negatiiviset tunteet nousevat pintaan silloin, kun nostethan esille Peteliuksen nunnukat. Ja matkailukuvissa. Ärsyttää, kun turistibommassa on ne likaiset tekolappalaiset. Ne eie ees tiijä, kuinke ne tekkee hallaa saamelaisuudelle... ei niillä varmban ole ittelläkään asiat kunnossa. (Magga-Hetta haastattelema nuori 2003, 72)

Opiskeluaihana Oulussa huomasiin, että suomalaisilla on tosi heikot tiedot saamelaisista, nekin lähinnä TV:n P-P. Peteliuksen ja Kallialan ohjelmista kuuluja viisailuja. Sen olen huomannut, että eteläisessä Suomessa on vähemmän suoranaista rasismia, vaikkakin tiedot saamelaiskulttuurista ovat tosi vähäiset. (isä, opettaja, Pohjois-Suomi)

Magga-Hettan (2003) tekemän tutkimuksen mukaan vuotsolaiset nuoret korostavat, että ilman etnistä saamelaisuutta ja saamelaista iden-

titeettiä ei voi olla saamelaiskulttuuria. Kulttuurin hallinta on tärkein osa yhteisön ymmärtämistä, ja tässä kielellä on ratkaiseva merkitys. Kulttuuri ilmenee ja sitä ilmaistaan kielen avulla (Rönholm 1999, 34). Kieli on merkki etnisestä ja kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta ja on osa kulttuuria (Suárez-Orozco & Suárez-Orozco 1995). Nils-Aslak Valkeapää on todennut, että kyse ei siis ole vain pelkästä kielestä, vaan se pitää sisällään kulttuurin keskeiset elementit. Jos sana korvataan jollakin vieraan kielen sanalla, se ei välttämättä ole sama asia eikä välitä samanlaista informaatiota. (Lehtola 1997, 12.)

Luontaiselinkeinot ja luonto ovat myös tärkeitä, sillä ne luovat pohjan viihtymiselle Tenon rannoilla. Saamen kieli on luonnostaan vahva näillä elämän aloilla, mikä omalta osaltaan auttaa saamen kielen ja kulttuurin säilymistä. (isä, opettaja, Pohjois-Suomi)

Ilman saamen kieltä ja vahvaa yhteyttä luontoon saamelaiskulttuuri on heikoilla. Toisaalta saamelaiskulttuurin pitää pysyä uudistumaan ja vastaamaan modernin yhteiskunnan haasteisiin. (isä, opettaja, Pohjois-Suomi)

Saamea puhuu neljässä valtiossa noin 50 000 ihmistä. Saamen kieliä on runsaasti, eivätkä eri kieliryhmiin kuuluvat ymmärrä toisiaan. Kielirajat eivät noudata valtakuntien rajoja, vaan murreajat ovat enemmänkin yhteneväisiä kulttuurirajojen kanssa. (Lehtola 1997, 8–9.)

Perhe ja kasvatatus

Ihminen oppii yleensä paikallisen elämäntavan elämällä yhteisön elämää. Näin on myös saamelaisten keskuudessa. Kulttuuri opitaan kodissa, joten lapset sosiaalistuvat nopeasti yhteisöönsä.

Saamelaisen kasvatuksen tavoitteena on hyvä itsetunto, jonka avulla lapset ja nuoret selviävät erilaisista elämäntilanteista. Perhe ja suku ovat keskeisiä sosiaalijajia, jolloin perinne ja kulttuuri vaikuttavat so-

siaalistamismalleihin. Vanhemmat ohjaavat lapsia omien kokemustensa perusteella.

Tärkeä vaikuttaja on myös koulu. Koulu koetaan usein myös negatiiviseksi vaikuttajaksi, sillä saamelaisuus ei saa tilaa koulun käytännöissä vaan keskeistä on sosiaalistaminen valtakulttuuriin. Myönteiset kokemukset liittyvät tilanteisiin, joissa opettajakin on ollut taustaltaan saamelainen. (Magga-Hetta 2003, 81–82.)

Saamelaiskulttuurissa nainen toimii kodin sisällä ja mies kodin ulkopuolella. Nainen on samalla perhettä koossa pitävä voima. Kuitenkin molemmilla, naisilla ja miehillä, on tärkeä tehtävä yhteisössä.

Sukupuolet välinen tasa-arvo on aina ollut isesiänselvyys saamelaiskulttuurissa. (isä, opettaja, Lappi)

Päiväkoti- ja koulukasvatus

Norjan saamelaisalueilla kiellettiin saamen kielen käyttö kouluissa vuonna 1898 ja Tromssan opettajaseminaarissa vuonna 1905. Tavoitteena oli saamelaisalueen norjalaistaminen. Vasta vuonna 1953 saamea alettiin taas opettaa Tromssan seminaarissa, ja vuonna 1898 annettu norjan kielen asetus kumottiin vuonna 1959. (Lehtola 1997, 44–45.)

Ruotsissa harjoitettu saamelaispolitiikka sai oman muotonsa, jota on nimitetty eristämispolitiikaksi. Se muistuttaa sulauttamispolitiikkaa, mutta se perustui tietoisuuteen saamelaisten erilaisuudesta ryhmänä. Poro- ja saamelaispolitiikalle kehitettiin omat erityiset nomadikoulut, sillä tuolloisen käsityksen mukaan saamelaislasten tuli kasvaa aidossa ympäriristössä. Koulukielenä oli kuitenkin ruotsi. Muut kuin poronhoitajasamelaist kävivät ruotsalaista koulua. (Lehtola 1997, 45–46.)

Suomessa saamelaispolitiikka ja asenteet saamelaisia kohtaan heräsivät vasta vuoden 1917 jälkeen. Samalla kun rakennettiin rajoja naapurimaan kansoja, ruotsalaisia ja venäläisiä vastaan, tehtiin samoin saamelaisia koh-

taan. Tämä liittyi nuoren valtion identiteettikehitykseen, jolloin nationalismi oli keskeinen aate. (Lehtola 1997, 46.)

Saamelaiset ovat aktiivisesti pyrkineet ajamaan muun muassa saamen kielen käyttöä kouluissa. Suomessa vielä 1960–1970-luvulla tilanne oli ristiriitainen. Modernisaation myötä saamelaiset saivat vaikutteita valtaväestöltä, ja saamelaisuutta jopa hyljeksittiin. Lapset kuljetettiin kauas koulukeskuksiin, joista he pääsivät kotiin ehkä pari kertaa lukukauden aikana. Tuolloin lapset etäännyivät kodeistaan ja niiden kielij- ja kulttuuripiiristä, sillä opetuskieli ja käytettävä kieli koulussa oli suomi. Saamen kieltä kouluissa ei saanut käyttää, ja kieli sekä saamelaisuus olivat syy kiusaamiseen. Kiusaamisen välttämiseksi oli oltava suomalaisempi kuin suomalaiset itse, mikä saattoi johtaa oman äidinkielen ja kulttuurin hylkäämiseen. (Erkkiä 2005, 98–99; Lehtola 1997, 62.)

Tokihan suomalaisenemmistöisen oppikoulun ja lukion käynninen Ivalossa ja asuminen asuntolassa 70-luvulla saamelaisena oli sellaista aikaa, jolloin sai kuulla kaikenlaista ernisen taustansa vuoksi. Sen takia monet saamelaisnuoret kielsivät saamelaisen taustansa ja yrittivät piilotella ”suomalaisina” oppilasjoukoissa. Eikä opettajien suhtautuminen saamelaisuuteen välttämättä ollut sen ymmärtäväisempää kuin oppilaidenkaan. Oliban opettajissa muutamia valistuneempia henkilöitä, jotka ymmärsivät saamelaisoppilaiden erilaisuutta. Suomalaiset opettajat toimivat ikään kuin he olisivat olleet opettajina täysin yksikielissä suomalaispitäjissä. (isä, opettaja, Lappi)

Vasta vuonna 1992 voimaan tuleen kielilain ja asetusten perusteella saamelaiset saivat oikeuden käyttää omaa äidinkieltään saamelaisalueiden kouluissa. Peruskoulussa on erillisiä luokkia, joissa opetuksen tulee tapahtua lain mukaan pääosin (enemmän kuin 51 %) saamen kielellä. Tämä säädös koskee kuitenkin vain saamelaisalueen kuntia. Alakoulussa Ursojella ja Inarissa opetus on lähes täysin saamenkielistä. Tämä johtuu osittain opettajaresurssista eli siitä, että on tarjolla saamenkielisiä opettajia.

Perheeni lapsilla on tilanne ollut sikäli hyvä, että he ovat saaneet koulussa saamenkielistä opetusta alakoulussa kaikissa aineissa. Yläkoulussa kahdelle vanhimmalle lapselle annettiin opetus saamenkielellä reaaliaineissa ja saamenkielessä. Nuorimmainen, joka nyt aloittaa 9:n luokan, on saanut koko peruskoulun ajan opetusta saamenkielellä. Tähän pitäisi pyrkiä kaikkien saamenkielisten opiskelijoiden kohdalla, mikäli halutaan, että saamenkieli säilyy ja kehittyy. (isä, opettaja, Lappi)

Pitkä saamen kielen käyttökielto sai aikaan sen, että saamen kielen osaaminen on vähenynyt. Alakouluun tullessaan oppilaat eivät ole välttämättä nykyaankään saaneet äidinkielistä päivähoitoa, ja sen järjestämiseen tulisikin kiinnittää huomiota.

Päiväkodissa tilanne vaihteli hoitajan mukaan. Jos oli suomenkielinen hoitaja, kielenä oli suomenkieli. Päiväkodissa oli muutama saamenkielinen hoitaja, jotka kommunikoivat saamenkielellä. (isä, opettaja, Lappi)

Lain perusteella saamea pitäisi voida päiväkodeissa ja kouluissa opiskella äidinkielenä, toisena kielenä tai vieraana kielenä, mutta alakoulun jälkeen saamen kielen opetuksen mahdollisuudet heikkenevät tuntuvasi. Syynä tähän lienee oppimateriaalin sekä saamenkielisten opettajien puute, mikä on uhka saamenkieliselle opetukselle. (Erkkilä 2005, 99; Aikio-Puoskari 1997, 133.)

Yläkoulussa saamenkielinen opetus vähenee tai loppuu lähes täysin. Inarin k.k.lla, Utsjoen k.k.lla ja Karigasniemellä annetaan saamenkielistä opetusta myös yläkoulussa. Rehtorilla on hyvin paljon valtaa päättää, miten saamenkielistä opetusta tarjotaan, esim. Ivalon yläkoulussa saamenkielinen opetus loppuu lähes täysin, saman kunnan Inarin kirkonkylän yläkoulussa saamenkielistä opetusta annetaan laajasti, myös inarinsaamenkielellä. (isä, opettaja, Lappi)

Ylioppilaskirjoituksissa ei ole mahdollista kirjoittaa saamenkielellä muuta kuin saamenkielen kokeen. Tämä on yhtenä esteenä saamenkielisen

opetuksen kehittymiselle yläkoulussa ja lukiossa. Hyvin paljon on kiinni suomalaisten paikallis- ja keskuhallinnon virkamiesten asenteista. On helppoa todeta, että ei ole saamenkielistä opettajia tai saamenkielistä materiaalia, mutta mitään ei sitten tehdä. (isä, opettaja, Lappi)

Suomi valitaan usein lapselle opetuskieleksi myös siitä syystä, että suomenkielistä oppimateriaalia on paremmin saatavilla. Seka-avioliitoissa lasten äidinkieli vaihtuu usein myös saamesta suomeksi. Kielivalintoihin vaikuttaa merkittävästi myös se, että ylioppilaskirjoituksissa saamen kiel-tä ei voi kirjoittaa muuten kuin vieraana lyhyenä kielenä tai äidinkielenä. Koko ylioppilaskirjoituksia ei saamen kielellä voi kirjoittaa. (Erkkilä 2005, 100.) Varsinkin saamen kielen kirjallinen taito jää monilla vähäiseksi (Erkkilä 2005, 100, 106).

Mitkä saamelaisien historiaan liittyvät seikat aiheuttavat kiitkaa vielä nykyisinkin?

Millaisista tekijöistä saamelainen identiteetti muodostuu? Miksi?

Miksi saamen kielen käyttö kiellettiin aikaisemmin päiväkodeissa ja kouluissa?

Miksi koulu ei välttämättä näyttäydä positiivisena vaikuttajana saamelaislapsen ja nuoren elämässä?

Mitkä ovat mielestäsi suurimmat epäkohdat saamelaislasten kasvatuksessa ja opetuksessa?

Mikä mielestäsi on oman äidinkielen kielen merkitys opetuksessa? Miksi?

Millaisia mielikuvia sinulla on saamelaisista? Minin ne perustuvat?

Miksi saamelaiset eivät pidä televisiossa esitetyistä saamelaisketeisistä?

Mitä sinä ajattelet niistä?

Tulisiko Suomessa olla saamenkielistä opettajankoulutusta?

Kirjallisuutta

- Aikio-Puoskari, U. (1997). Suomen saamelaiset. Saamen kieli ja koulutus. Teoksessa J. Pentikäinen & M. Hiltunen (toim.), *Suomen kulttuurivähemmistöt* (s. 129–133). Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta.
- Berger, P. & Luckman, T. (1994). Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonso- siologinen tutkimus. Suomentanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Erkkilä, R. (2005). *Moniääninen paikka – opettajien kertomuksia elämästä ja kouluyöstä Lapsisa*. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen yksikkö. Oulun yliopisto. Oulu University Press.
- Lehtola, V.-P. (1997). *Saamelaiset – historia, yhteiskunta, taide*. Inari: Kustannus-Puntsi.
- Magga-Hetta, T.-M. (2003). ”Se on jossaki tuolla syvällä”. Teoksessa P. Harinen (toim.), *Kamppailija jäsenyksiä. Eritys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa* (s. 63–88). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura.
- Pentikäinen, J. (1997). Suomen saamelaiset. Saamelaisten alue ja historia Suomessa. Teoksessa J. Pentikäinen & M. Hiltunen (toim.), *Suomen kulttuurivähemmistöt* (s. 107–112). Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta.
- Rönholm, R. (1999). *Identiteettiä lähtevillä. Kulttuurijuuret minuuden ja opiskelun osana*. Sarja C. Osa 152. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Turun opettajankoulutuslaitos.
- Seurujärvi-Kari, I. (1997). Suomen saamelaiset. Asuinalue ja väestö. Teoksessa J. Pentikäinen & M. Hiltunen (toim.), *Suomen kulttuurivähemmistöt* (s. 99–104). Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta.
- Suárez-Orozco, C. & Suárez-Orozco, M. (1995). *Transformations: Immigration, Family Life, and Achievement Motivation Among Latino Adolescents*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Viljanen, A. M. (1994). Eritys = rotu = kulttuuri. Teoksessa J. Kupiainen & E. Sevänen (toim.), *Kulttuuritutkimus* (s. 143–163). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.